

ע"פ רמב"ם ד' ע"ב ע"א

ברור אמת וידידות חכמים

תפארת חכמים

[שם] אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר מטתן

של ת"ח נופל בגיהנם, שנאמר (תהלים קכה) "והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל". אמילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון. תנא דבי רבי

ז ודע עוד כלל גדול ועקר בענינים אלו: אם הוא רואה (ח) אדם שדבר דבר או עשה מעשה, בין ממה שבין אדם למקום או ממה שבין אדם לחברו,

ויש לשפט דברו ומעשהו לצד הטוב ולצד הזכות — אם האיש ההוא ירא אלהים, נתחייב לדון אותו לכף זכות אפילו אם הדבר קרוב ונוטה אצל הדעת יותר לכף חובה; ואם הוא מן הבינונים, אשר יזירו מן החטא ופועמים יפשו בו — אם הספק שקול, צריך להטות הספק ולהכריעו לכף זכות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל: (שבת קכז:) הדין את חברו לכף זכות המקום ידיגהו לכף זכות, והוא נכנס (ט) בכלל מאמרו יתברך (ויקרא יט, טו): בצדק תשפט צמיתך; ואפילו אם הדבר נוטה יותר לכף חובה, נכון מאד (י) שיהיה הדבר אצלו כמו ספק,

ואל יכריעהו לכף חובה. ובמקום שהדבר נוטה לכף זכות, דבנדאי אסור על-פי הדין לדונו לכף חובה, והוא דן אותו לכף חובה, ובשכיל זה הלך וגגהו, לבד שעבר בזה על "בצדק תשפט צמיתך" עוד עבר בזה (יא) על אסור ספור לשון הרע.

תפארת חכמים

הזכח תוכיח את צמיתך ולא תשא עליו חטא. וכל זה (יח) שכתבנו הוא אפילו אם הוא רק אדם בינוני בשאר דברים, וכל-שכן אם הוא איש תלמיד-חכם וירא-חטא אף עתה גבר יצרו עליו, בנדאי עון גדול הוא לפרסם חטאו, ואסור אפילו להרהר אחריו, כי בנדאי עשה תשובה, ואף אם יצרו נתחזק עליו פעם אחת — נפשו מרה לו אחר-כך על זה ולבבו ירא וחרד מאד על אשמתו, וכמו שאמרו חז"ל (ברכות יט, ט): אם ראית תלמיד-חכם שעבר עברה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום, שבנדאי עשה תשובה. *

ספר חסדיו ע"ג

ושמעאל אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה. שמא ס"ד אלא ודאי עשה תשובה. (אמר רבה לא אמרן אלא) [והנ"מ ב] דברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למריה.

כד. כל המספר אחר מטתן של ת"ח נופל בגיהנם כו'. אפי' בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון. המצוה של "בצדק תשפוט" שמחייבת לדון את כל האדם לכ"ז², כ"א לפי ערכו, היא יסוד תורת המוסר והיראה המביאה לכל שלימות. ע"כ בהיות האדם דן ת"ח לכ"ז, הוא דן את דבריהם לכ"ז. ובהיותם תמוהים לפי ההשקפה, מוצא בהם טעם לשבח בעומק הרעיון, ומתחזק בדרך הטובה, כי יהיו דברים של קודש שיצאו מחכמי אמת נר לרגלו. והמבזה רבותיו כתב הרמב"ם³ שמשו"ה הוא מהדברים המעכבים את התשובה, מפני שלא יהי' לו ממי ללמוד. והנה המטה את ת"ח לכף חובה לא ישאר לו מעמד מוסרי, ועוד יהיו דבריהם הקדושים לו לרועץ, כי פושעים יכשלו בהם⁴. וכאשר בכל דור אפשר שמזדמנות סיבות פורעות מצב המוסר והיראה, מצד מצב

הזמן ותאוותיו, וכזה כל כנ"א עלולים להכשל. אבל מי שהרגיל עצמו לדון ת"ח לכף חובה, הוא ילך מדחי אל דחי, לעבור בשאט נפש על דברי תורה אשר רק מפי חז"ל אנו חיים בהם גם בלא הסתערות כח תאוה. ע"כ גם בשעה ששלום על ישראל, וכל הדור המה יראי ד' וחושבי שמו⁵, הוא יוליכו ד' את פועלי האון. ועי' מו"נ בספי"ד לשלישי מזה.

כה. אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום. מצב השכל אינו עומד על תכונה אחת בכל אדם גם בחכמים, כד' הרמב"ם¹ שהברקים באים ושכים, וה"ה תכונת המוסר ואור הדעת. ע"כ נמשלה שעת חוזק הנפש ושלמות עיונה לפי טבעה בטבע החכם, יום, ועת התגברות הטרדות והדברים המאפילים את השכל, לילה. ע"כ אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה, בשעת התקדרות ארחות שכלו, אל תהרהר אחריו ביום, כי תיכף כשחזור לאור התורה ודאי עשה תשובה. והני מילי בדברים שבגופו, שתשובה של רצון ומחשבה תיכף מתעוררת לרגלי תורת ד'. אבל תשובה מעשית בפועל, צריך שתראה הפעולה. כי אע"פ שהרגש מתטהר, לפעמים המעשים מונחים בשפל. ע"כ מותר להרהר עד רואינו תיקון המעשה.

אפיקורוס: רב ור' חנינא אמרי תרוייהו זה המבזה ת"ח רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חברו בפני ת"ח בשלמא